

УДК 373.3-057.75.001

РАТОВСЬКА С.В.

м. Армянськ, АРК, Україна

ТЕХНОЛОГІЇ КООПЕРАТИВНОГО НАВЧАННЯ ЯК ЗАСІБ УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ

У статті на основі проведеного аналізу наукових досліджень визначається сутність, значення технологій кооперативного навчання та шляхи їх впровадження в процес підготовки майбутніх педагогів. Автор розглядає причини недосконалості методик організації навчання студентів педагогічних вищих навчальних закладів у малих групах; пропонує до розгляду сучасні підходи для формування вміння у студента організувати роботу в команді; доводить, що впровадження сучасних технологій кооперативного навчання сприяє підвищенню рівня професіоналізму майбутнього педагога.

Ключові слова: технології кооперативного навчання, майбутній педагог, професійна підготовка.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Процеси євроінтеграції орієнтують вітчизняну вищу педагогічну освіту оперативно реагувати на потреби ринку праці й активно брати участь у формуванні соціального замовлення на підготовку висококваліфікованих педагогічних кадрів. Модернізацією вищої педагогічної освіти зумовлено переструктурування змісту, вдосконалення організаційних форм та характеру взаємовідносин між суб'єктами навчально-виховного процесу згідно з чинними нормативними документами (Державна національна програма "Освіта. Україна ХХІ століття", Національна доктрина розвитку освіти України в ХХІ ст.).

Нова парадигма підготовки майбутнього педагога продукує в освітню практику нові ідеї: діалогу, співпраці, співтворчості, колективної дії, поваги до особистості, потреби розуміння іншої позиції; самостановлення, саморозвитку, самореалізації особистості та створення необхідних умов для цього; оптимального зіставлення світоглядної та практичної спрямованості освітнього процесу; взаємозв'язку та взаємобумовленості пізнавальних потреб, інтересів, активності зі змістом освіти і структурами діяльності викладача та студента.

Однак, багато часу в професійно-педагогічній підготовці майбутнього фахівця відводиться для допомоги йому в підборі необхідного навчального матеріалу (текстові завдання, навчальні програми, тощо), на взаємодію педагога зі студентом. При тому, часто випускається з поля зору викладача необхідність взаємодії самих студентів. Від того, як викладач організує студент-студентську взаємодію, можна багато сказати про те, як вони засвоять навчальний матеріал, як будуть почувати себе, як буде проходити формування їхньої самостійності, самосвідомості. Застосування технологій кооперативного навчання, в основі яких організація взаємодії між студентами в малих групах, у практиці підготовки майбутніх педагогів – один з малодосліджених аспектів.

Аналіз досліджень за проблемою. Вітчизняними дослідженнями доведено необхідність організації викладачем групової навчальної діяльності студентів економічних спеціальностей для управління соціально-психологічними факторами в процесі навчання (М. В. Артюшина [1]); удосконалення їхньої самостійної роботи (О. Ю. Саркісова [7]); формування позитивної навчальної мотивації (Р. В. Борківська [2]). Також зосереджена увага дослідників на підготовці майбутніх учителів й доведено, що організація групової навчальної діяльності сприяє розвитку організаторських та комунікативних здібностей студентів (К. Ф. Нор [6]); оволодінню ними уміннями, необхідними для організаторської педагогічної діяльності (О. В. Ілліна [3]). У педагогіці вищої школи України набуває значення реалізація технології розвивального навчання; модульно-розвивального навчання; кооперативні технології, в основі яких покладено організацію взаємодії студентів у малих групах.

Численні спроби модернізувати процес підготовки майбутнього педагога за умови переходу до ступеневої освіти, впровадження кредитно-модульної системи організації навчального процесу не розв'язали *протиріччя* між існуючими потребами студента щодо вдосконалення форм й методів організації його навчальної діяльності. Подолання цього протиріччя передбачає пошук оптимальних педагогічних технологій, які б найбільшою мірою сприяли оволодінню студентом необхідними знаннями, уміннями, навичками, досвідом. Визначальним орієнтиром у вирішенні завдань дослідження

є досвід впровадження технологій кооперативного навчання у практику підготовки майбутнього педагога.

Метою даної статті є ознайомлення читачів із сутністю, значенням технологій кооперативного навчання та шляхами вдосконалення за їх допомогою процесу підготовки майбутніх педагогів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Чисельними дослідженнями показано ефективність використання роботи в малих групах у процесі навчання. У соціальній психології звичайно малою групою називають соціальне об'єднання 7 ± 2 осіб, котрі мають єдину мету, схожі інтереси і потреби в спілкуванні та сумісній діяльності, знаходяться в безпосередньому контакті один з одним [1, с. 261].

Важливість ролі, яку навчання в малих групах грає у вищій освіті, можна пояснити різними його перевагами: управлінськими, поведінковими, соціальними. Американські дослідники (Д. Джонсон, Р. Джонсон, К. Смит [10], С. Каган [9], Р. Славин [12]) приводять різні плюси такого навчання: розвиток критичного мислення та цілого ряду додаткових навичок: вміння організовувати, вести переговори, виконувати менеджментські функції, співробітничати, вирішувати конфлікти, управляти своїм часом; можливості соціальної взаємодії між студентами; як засіб для обміну знаннями; об'єднання знань та навичок, моральна підтримка, мотивація та відповідальність між студентами, що знижує страх перед оцінкою.

Однак, спільно з перерахованими плюсами групове навчання асоціюється з низкою негативних аспектів. П. МакГроу, А. Тидвелл, наприклад, стверджують, що студентам часто приходится зіштовхуватися з такими проблемами: отримання заліку при нерівних об'ємах виконаної роботи; відсутністю комунікації; різних підходах до виконання роботи із-за різниці культур; відсутністю формального лідера; різних уявив про робочу етику, а також про майбутню оцінку [11].

Д. Елліс і Б. Фішер повідомляють про інші мінуси: викладачі надають перевагу одним студентам на шкоду іншим; тяжко викладачу оцінити індивідуальний вклад кожного учасника; у студентів та викладачів більше часу забирає організація навчання у такому форматі [8].

При тому, аналізуючи педагогічний досвід американських дослідників, визначено стратегічні інструменти, які можна використовувати з метою підвищення ефективності навчання студентів у системі малих груп. Тут доцільно представити ідеї Д. Джонсона, Р. Джонсона, К. Сміта, які присвячені проблемам навчання співробітництву в малих групах [10]. Дослідники створили теорію спору, яка має таку основну ідею: якщо студенти стикаються з протилежними точками зору, то це провокує їх на пошук додаткової інформації, на більш точну та продуману відповідь. Вони визначають такі шляхи формування знань у взаємодії один з одним: організація наявного знання в одну позицію; захист цієї позиції перед іншими; осмислення позиції з метою представлення її з інших точок зору; створення синтезу думок, який всі приймають.

Їх теорія дає змогу зрозуміти, що шляхом навчання у кооперації досягається більш позитивний результат, ніж через конкурентне або індивідуальне навчання. Для того, щоб навчання мало ефект, дослідники пропонують до виконання п'ять основних елементів: позитивну взаємозалежність; індивідуальну відповідальність; взаємодію “обличчя в обличчя” з позитивною спрямованістю, довірою, підтримкою; розвинуті міжособистісні групові навички (прийняття рішень, створенню атмосфери довіри, управління конфліктами); наявність можливості оцінити власні та групові зусилля і ступінь засвоєння матеріалу; можливість здійснювати рефлексію. Кооперація (лат. cooperatio – співробітництво) в рамках навчального процесу означає працювати спільно, об'єднуючи свої зусилля для розв'язання спільного завдання, при цьому кожен, хто кооперується, виконує свою конкретну частину роботи, і представляє її результати групі.

Різноманітні технології кооперативного навчання, в основі яких організація групової навчальної діяльності студентів, призвані надати їм можливості навчатись один в одного й навчати один одного в умовах реальності. Сьогодні в науковій літературі визначають багато різновидів технологій кооперативного навчання (дослідники нараховують більше ніж 50), найбільш відомі з них такі: “Навчаємося разом” (Learning Together); навчання в команді (Student Team Learning) – виділяють два варіанти цієї технології: організа-

ція навчання у малих групах (Student Teams Achievement Devision – STAD) та навчання в командах на основі гри, турніру (Teams – Games – Tournaments – TGT); “Пилка” (Jigsaw) та її модифікація – “Пилка-2”; технологія організації дослідної групової роботи студентів (Group Investigation).

У межах цих технологій студентам надається можливість виконувати роботу за дослідницькими моделями, методика яких ґрунтовно описана М. В. Кларінім [4, с. 69–82]. Дослідницькі моделі мають низку загальних процедур: виявлення і формулювання дослідницької проблеми; прояснення незрозумілих питань; формулювання гіпотези; планування і розробка навчальних дій; збір відомостей; аналіз і синтез зібраних даних; зіставлення відомостей і висновків; підготовка і оформлення повідомлень; виступ з підготовленим повідомленням; переосмислення результатів у процесі відповіді на питання; перевірка гіпотез; формулювання узагальнень; формулювання висновків. Ці моделі представляють собою не новий засіб викладання, а саме новий засіб навчання, який формує важливі дослідницькі вміння.

У країнах Західної Європи з 80-х років ХХ ст. проводяться заняття “у формі тренінгових людських стосунків” з педагогіки і фахових методик. У працях дослідників цей новий підхід має назву “навчання за методом участі” [4, с. 171–176; 5], коли створюється можливість обговорення кожної проблеми, доведення, аргументування власного погляду, а можливо це стає тільки при об’єднанні студентів у малі групи.

Досліджуючи розвиток педагогічної освіти у США, Т. С. Кошманова зосереджує увагу на практиці застосування розробленого ще в кінці 50–60-х роках ХХ ст. американським психологом У. Гордоном методу спільної пошукової діяльності експертних груп з використанням догадок, сміливих гіпотез, інтуїтивних рішень, або методу групової генерації ідей. Він ще має назву “мозковий штурм”, “мозкова атака”, метод синектики. Цей метод організації роботи передбачає уявлення про природу творчої діяльності та можливостей її цілеспрямованого включення у навчальний процес [5, с. 63].

Дослідниця також виділяє *міжгруповий діалог* як один з найефективніших засобів організації навчальної діяльності студентів з метою збільшення їхньої самостійності. На за-

нятті передбачається об'єднання студентів у малі групи (4–5 осіб) і організація діалогу між ними. Традиційно дискусія має такий хід: висунення проблеми; розподіл учасників на групи, розподіл ролей; обговорення проблеми; представлення результатів обговорення; продовження обговорення і підведення підсумків.

Набуває розвитку проектна система організації навчання [5]. Студенти об'єднуються у малі групи за власним бажанням, обираючи ті ідеї, які на їх погляд є продуктивними і розподіляють завдання у вигляді завдань-проектів. Кожна група має конкретну роботу, згідно із спільною проблемою. Головна мета методу проектів – висунення та розв'язання творчих ідей. Технологічний концепт проектних технологій орієнтує на дієвий спосіб здобуття нових знань у контексті конкретної ситуації та їх використання на практиці.

Висновки. Отже, при підготовці майбутнього педагога велике значення приділяється вдосконаленню організації його навчальної діяльності. За умови впровадження технологій кооперативного навчання і при тому широкого використання дослідницьких моделей, методу групової генерації ідей, міжгрупового діалогу, методу участі кожного можливо підвищити не тільки інтерес до групового навчання як серед викладачів, так і серед студентів, але й створити умови для якісного оволодіння тими навичками та уміннями, досвідом, які є затребуваними на сучасному ринку праці.

Перспективами подальших розвідок у даному напрямі вважаємо дослідити умови вдосконалення впровадження технологій кооперативного навчання при підготовці майбутнього педагога, що сприятиме підвищенню рівня освітніх послуг вищого педагогічного навчального закладу.

Література:

1. Артюшина М. В. Групова згуртованість, організованість і спрацьованість команди / М. В. Артюшина // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі: Навч. посіб. [За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової]. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 261–283.
2. Борківська Р. В. Формування мотивації навчальної діяльності студентів коледжу економіки та права : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 “Теорія і методика професійної освіти” / Руслана Валеріївна Борківська ; Терноп. Нац. пед. ун-т ім. В. Гнатюка. – Тернопіль, 2005. – 20 с.

3. Ілляна О. В. Проблема умінь, необхідних для організаторської діяльності вчителя, в історії педагогічної думки / О. В. Ілляна // Вісник Житомир. держ. пед. ун-ту. – 2005. – № 24. – С. 63–66.
4. Кларин М. В. Інновації в обученні: метафори и модели: Анализ зарубежного опыта / Михаил Владимирович Кларин. – М. : Наука, 1997. – 223 с.
5. Кошманова Т. С. Розвиток педагогічної освіти у США (1960–1998 рр.) / Тетяна Сергіївна Кошманова. – Львів, Світ, 1999. – 488 с.
6. Нор К. Ф. Технологічний підхід до підготовки майбутнього вчителя початкових класів / Катерина Федорівна Нор // Оновлення змісту та форм дошкільної і початкової освіти України. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції. – Миколаїв : МДУ, 2003. – С. 140–145.
7. Саркісова О. Ю. Групова самостійна робота студентів / О. Ю. Саркісова // Психолого-педагогічні аспекти реалізації сучасних методів навчання у вищій школі : навч. посіб. [За ред. М. В. Артюшиної, О. М. Котикової, Г. М. Романової]. – К. : КНЕУ, 2007. – С. 483–503.
8. Ellis D. G. Small Group Decision Making: Communication and the Group Process. [4th Ed.] / D. G. Ellis, B. A. Fisher. – McGraw-Hill: New York. – 1994.
9. Kagan S. Cooperative Learning / Spencer Kagan. – San Clemente, CA : Kagan Publishing, 1994. – 450 p.
10. Cooperative Learning: Increasing College Faculty Instructional Productivity [ASHE-FRIC Higher Education Report No.4]. / D. W. Johnson, R. T. Johnson, K. A. Smith. – Washington D.C. : School of Education and Human Development, George Washington University, 1991. – P. 137–145.
11. McGraw P. Teaching Group Process Skills to MBA Students: A Short Workshop / P. McGraw, A. Tidwell // Education and Training 3.3. – 1999.
12. Slavin R. E. An Introduction to Cooperative Learning Research / R. E. Slavin et al. (eds.) // Learning to cooperate, cooperating to learn. – N. Y. ; L. : Plenum Press, 1985. – С. 5–12.

РАТОВСКАЯ С.В.

ТЕХНОЛОГИЯ КООПЕРАТИВНОГО ОБУЧЕНИЯ КАК СПОСОБ УСОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПОДГОТОВКИ БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ

В статье на основе проведенного анализа научных исследований определяется сущность, значение технологий кооперативного обучения и пути их внедрения в процесс подготовки будущих педагогов. Автор рассматривает причины несовершенствования методик организации обучения студентов педагогических высших учебных заведений в малых группах; предлагает рассмотреть современные подходы для формирования умения у студента работать в команде; доказывает,